

SAMMEN MOD EN TILGÆNGELIG FREMTID

Handicapbevægelsens forslag til et samfund med lige muligheder for alle

UANSET, OM DU ER FØDT MED ET HANDICAP
ELLER FÅR ET I LØBET AF LIVET,
SKAL DU KUNNE LEVE ET LIV FYLDT MED
MULIGHEDER OG ADGANG TIL SAMFUNDET
SOM ALLE ANDRE.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Handicaporganisationernes vision for en tilgængelig fremtid4
	Løsninger på tværs - fra hjemmesider til det offentlige rum9 DH's forslag til løsninger på tværs12
	Digitalisering uden forhindringer15 DH's forslag til digitalisering uden forhindringer18
	God og tryk transport for alle21 DH's forslag til god og tryk transport for alle24
	Bygninger og natur skal være for alle29 DH's forslag til bygninger og natur for alle32

HANDICAPORGANISATIONERNES VISION FOR EN TILGÆNGELIG FREMTID

I dag er hverdagen alt for ofte fyldt med besvær og begrænsninger for mennesker med handicap. Det kan være, når mennesker med handicap skal ind i bygninger, opleve naturen, rejse med kollektiv transport, deltage i sociale arrangementer eller navigere på internettet.

Kørestolsbrugere drømmer om at hoppe på toget uden at skulle give besked 12 timer i forvejen. Blinde eller mennesker med udviklingshandicap ønsker at kunne tjekke e-boks, bruge MitID eller selv betale for varerne i supermarkedet uden andres hjælp.

Et samfund indrettet med lige muligheder og adgang for alle vil også gøre det lettere for nogle personer med psykiske lidelser at sætte et kryds på valgdagen, selvom der er mange mennesker. En tur på café med kolleger vil også være lettere at glæde sig til, hvis man ikke skal frygte dårlige adgangsforhold.

Mennesker med handicap vil gerne leve et aktivt og selvstændigt liv. Det kræver, at vi får fjernet barrierer og forhindringer i vores samfund. Så får vi et bedre samfund, som flere kan benytte.

Som forfatteren Caspar Eric udtrykker det i et af sine digte:

Det er ikke mit handicap, jeg slås med, men verden omkring mig, fordi jeg elsker den.

- Caspar Eric, Nye balancer, 2023

Universelt design er vejen frem

I handicaporganisationerne arbejder vi for at skabe et ligeværdigt samfund.

Vejen fremad er at implementere principperne for universelt design. Det handler om at skabe omgivelser og løsninger, der gavner alle – uanset fysiske, psykiske, kognitive og sensoriske evner.

Ved at fokusere på universelt design inden for områder som det byggede miljø, kollektiv trafik, medier og digitalisering, kan vi give alle mennesker lige muligheder for at deltage i samfundet. Det vil betyde, at flere mennesker med handicap kan arbejde, tage en uddannelse og gå til fritidsaktiviteter.

Men det gavner også mange andre befolkningsgrupper, når vi indretter os klogt. Det gælder for eksempel ældre borgere med gangbesvær, nybagte forældre med barnevogn eller dem, der har svært ved at navigere rundt. Tilgængelighed er nødvendigt for nogle og godt for alle.

Udviklingen på området

De senere år er der kommet større fokus på at skabe mere ligeværdig adgang til samfundet. Fx har lovgivningen udviklet sig mod at sikre, at alle kan komme i kontakt med offentlige myndigheder uanset digitale færdigheder. Hjemmesider, produkter og tjenester skal leve op til tilgængelighedskrav fra EU. Eller på transportområdet, hvor EU's passagerrettigheder sikrer bedre muligheder for passagerer med handicap. Også i Bygningsreglementet har man introduceret nogle af principperne om universelt design.

Men der er stadig et stort potentiale for forbedringer: I byggeriet er tilgængelige løsninger for mennesker med handicap for ofte særlige løsninger, der sker til sidst i byggeprocessen. Og inden for kollektiv trafik skal kørestolsbrugere bestille en særlig lift til tog med trin ved indgangen. Liften skaber adgang for mennesker med handicap, men er langt fra ligeværdigt eller fleksibelt. Liften er en særordning, og der skal være så få af disse som muligt. Den bedste løsning er niveaufri adgang til toget for alle.

Der er også behov for, at tilgængelighed tænkes ind fra start på digitaliseringsområdet. Den stigende digitalisering har nemlig betydet, at mennesker med udviklingshandicap, der tidligere har været selvhjulpne, mere og mere har behov for hjælp.

Endelig er der behov for fokus på tilgængeligheden i forbindelse med fællesskaber og aktiviteter i fx foreningslivet. Det er vigtigt, at det fysiske rum samt de fysiske og digitale produkter er tilgængelige, men i mange sammenhænge er det også nødvendigt, at man tænker på pædagogisk og social tilgængelighed.

Nye tiltag

Vi har brug for nye tiltag for at skabe lige muligheder og adgang i samfundet. Derfor præsenterer Danske Handicaporganisationer 33 forslag til en fremtid med mere lige muligheder for alle. Forslagene fungerer som grundlæggende principper og byggeklodser, der kan bruges i alt fra sundhedsvæsenet til beskæftigelses- og uddannelsesområdet. Forslagene spænder fra nationale initiativer til lokale tiltag og er opdelt i fire hovedtemaer:

Løsninger på tværs – fra hjemmesider til det offentlige rum

Digitalisering uden forhindringer

God og tryk transport for alle

Bygninger og natur skal være for alle

God læselyst!

HVAD ER ET HANDICAP?

Du har et handicap, hvis du har en langvarig funktionsnedsættelse, der begrænser dig i hverdagen. En langvarig funktionsnedsættelse kan være, hvis du bliver født med nedsat hørelse, bliver lam efter en trafikulykke eller får diagnosen PTSD.

FN's handicapkonvention opdeler handicap i fire forskellige typer:

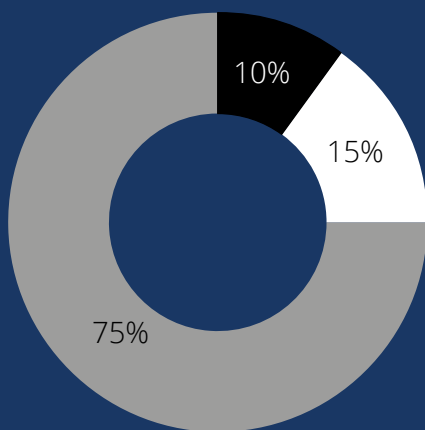
- ▶ **Fysiske handicap** – fx lammelse, amputation, sclerose, gigt
- ▶ **Kognitive handicap** – fx hjerneskade, autismspektrum-forstyrrelser, indlæringsvanskeligheder
- ▶ **Psyriske handicap** – fx skizofreni, posttraumatisk stresslidelse
- ▶ **Sensoriske handicap (sanser)** – fx blindhed, døvhed

FAKTA: HVOR MANGE MENNESKER HAR ET HANDICAP I DANMARK?

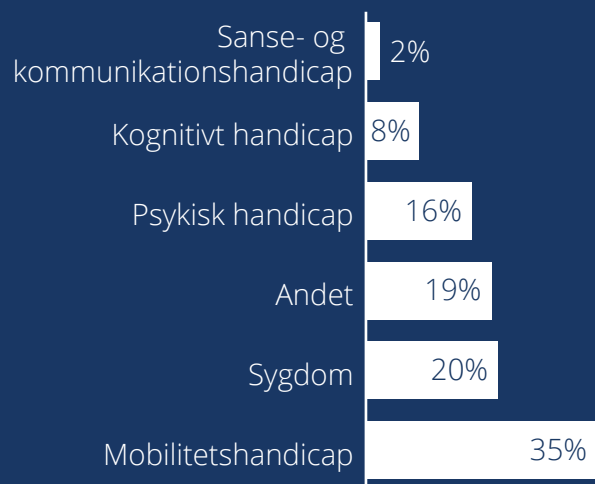
Hver fjerde person i alderen 16-64 år vurderer selv, at de har et handicap eller længerevarende helbredsproblem. Hvoraf 10 pct. vurderer, at de har et større handicap og 15 pct., at de har et mindre handicap.

Mobilitetshandicap er den hyppigste anførte handicaptyp. 35 pct. af personerne med handicap vurderer, at deres væsentligste handicap er et mobilitetshandicap. 20 pct. angiver sygdom som deres handicap, det kan fx være problemer med hjerte, blodtryk eller fordøjelse. 19 pct. angiver andet som deres handicap, 16 pct. angiver psykiske lidelser som deres handicap, 8 pct. angiver de har et kognitivt handicap, og 2 pct. angiver de har et sanse- og kommunikationshandicap.

Andel med selv vurderet handicap og handicap fordelt på typer, 2022

- Større handicap
- Mindre handicap
- Intet handicap

Kilde: Vive: 'Handicap og beskæftigelse, 2022'

Note: Spørgeskema udsendt til et repræsentativt udsnit af befolkningen i alderen 16-64 år.

HVAD ER UNIVERSELT DESIGN?

Universelt design er en tilgang til at designe og indrette bygninger, produkter, tjenester og omgivelser. Tilgangen har et enkelt mål for øje: At skabe løsninger, som inkluderer og giver alle lige adgang uanset højde, køn, alder, fysiske, psykiske, kognitive eller sensoriske evner.

Universelt design hviler på et menneskesyn, som anerkender, at diversitet i funktionsevne og behov er et grundvilkår. Det betyder, at menneskers kroppe og evner er forskellige, og at alle mennesker på et hvilket som helst tidspunkt kan opleve større eller mindre funktionsnedsættelser såsom stress, hørenedsættelse eller et brækket ben.

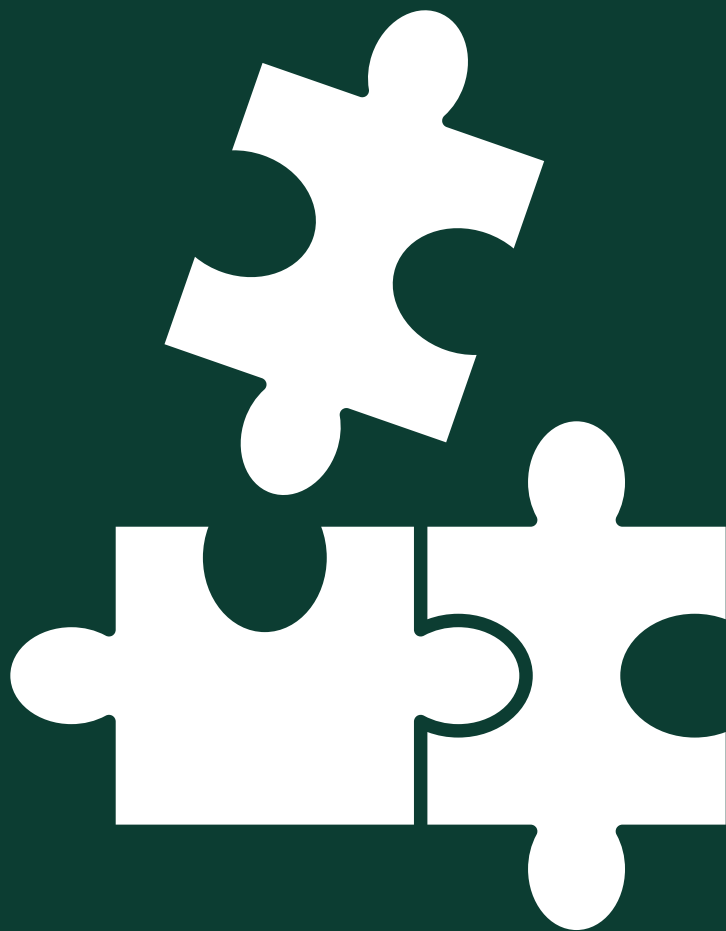
For at skabe inkluderende løsninger, og sikre lige muligheder, er det vigtigt, at menneskets evner, kundskaber, behov og ønsker skal tænkes ind fra start. Derfor er der stort fokus på brugerinddragelse, når der bygges og udvikles løsninger efter universelt design.

Det er ikke altid muligt at designe en enkelt løsning, som rummer alle behov. Den universelle løsning vil her være flere forskellige løsninger, der alle er ligeværdige. Det kan fx være flere måder at komme ind i en bygning på: Trappe, rampe, automatiske døre, taktile markører. Så længe alle løsningerne er ligeværdige og en del af bygningens design.

Kilde: universaldesignhub.dk, hvor du også kan læse mere om universelt design

LØSNINGER PÅ TVÆRS

- FRA HJEMMESIDER TIL DET OFFENTLIGE RUM

DET GODE EKSEMPEL: NATUR FOR ALLE

På Naturstyrelsens hjemmeside www.udinaturen.dk kan alle søge efter gode naturoplevelser såsom vandreruter og overnatningsmuligheder i naturen. Men derudover kan mennesker med handicap også få information om ruternes tilgængelighed og faciliteter i naturen. Mennesker med forskellige typer af funktionsnedsættelse kan fx søge efter ruter uden trin og trapper eller med lav hældningsgrad, stille områder, handicaptoiletter, shelters med lift og mere.

Mennesker med handicap vil leve et aktivt og selvstændigt liv: Besøge museer, tage toget, deltage i foreningslivet og læse nyheder på mobilen. Et menneske med hørenedsættelse kan godt se fjernsyn, når programmer er tekstede.

Et menneske i kørestol kan godt komme med op på tagterrassen, når der er elevator og niveaufri adgang. Og et menneske med udviklingshandicap kan godt tage bussen, når der er god information og vejledning.

Det er muligt, når samfundet er tilgængeligt og indrettet for alle. Både når det handler om bolig, offentlige rum, transport, sundhed, uddannelse, beskæftigelse og fritidsliv.

Hvis vi skal skabe et mere inkluderende samfund, kræver det mere end bare enkelte løsninger rettet mod enkelte sektorer og områder. Det kræver helhedsorienterede løsninger på tværs af sektorer og nationale strategier på området.

FAKTA: LIGE ADGANG OG MULIGHEDER ER VIGTIGT FOR DANSKERNE

36%

af danskerne mener, at mennesker med handicap har begrænsede adgangsmuligheder til bygninger, pladser og stationer

85%

af danskerne mener, at det er meget vigtigt eller vigtigt, at alle mennesker i Danmark har lige adgang til bygninger, pladser og stationer

Kilde: DH og DCH's befolkningsundersøgelse 'Danskernes syn på mennesker med handicap' 2023

DH'S FORSLAG TIL LØSNINGER PÅ TVÆRS

► En national strategi for ligeværdig adgang til samfundet

Der skal udarbejdes en national strategi for tilgængelighed, som forholder sig til samfundets indretning af bygninger, produkter, tjenester og miljøer. Målet skal være, at alle befolkningsgrupper kan deltage ligeværdigt i samfundets aktiviteter uanset behov og forudsætninger. Den nationale strategi skal bygge på grundtankerne og principperne bag universelt design og indeholde konkrete initiativer og mål for, hvordan vi skaber et mere inkluderende og tilgængeligt samfund. Der er god inspiration at hente i Norges nationale strategi for universel udformning og tilgængelighed.

► Forskning og videreformidling om universelt design skal fylde mere på flere områder

Forskning og viden om universelt design fylder allerede i dag inden for byggeriet. Der forskes og videreformidles om universelt design på blandt andet BUILD på Aalborg Universitet. Men der mangler viden og inspiration til aktører på andre områder om design af tilgængelige produkter, tjenester, information og kommunikation. Der bør bl.a. forskes og videreformidles langt mere i, hvordan vi gør digitale løsninger tilgængelige for alle, og hvordan de kan udformes efter universelt design.

Videreformidling og opsamling af viden om universelt design kan ske igennem et videnscenter, der samarbejder med allerede eksisterende fonde og forskningsenheder, der arbejder med universelt design i dag. Derudover er der behov for at udbrede viden om tilgængelige løsninger inden for alle typer af handicap: Fysisk, sensorisk, kognitivt og psykisk handicap.

► Udbredelse af information om tilgængelighed

Det er vigtigt med god information om tilgængelighedsforhold, så mennesker med handicap kan orientere sig om de faktiske forhold, inden de besøger borgerservice, går til lægen, tager ud i naturen eller henter en lydbog.

Denne information skal være let at finde på de steder, hvor man i forvejen orienterer sig i forbindelse med fx et restaurantbesøg eller søgning efter den nyeste bestseller. Der findes tilgængelighedsinformationer i dag, men disse ligger oftest gemt på en underside eller på en separat hjemmeside, der kun har tilgængelighedsinformationer. Der er behov for at integrere disse informationer på hjemmesider, hvor man naturligt vil orientere sig om anden relevant information som bl.a. åbningstider. Et godt eksempel er Naturstyrelsen, der har samlet en række informationer om tilgængelighed på ruter og faciliteter i naturen på hjemmesiden, hvor man i forvejen finder inspiration til ture ud i naturen i hele Danmark.

► Offentlige nøgletal på tilgængelighedsområdet

Der er brug for en national indsamling af data på tilgængelighedsområdet. Formålet skal være at kunne identificere og forstå problemer og barrierer, som mennesker med handicap møder. På baggrund af data skal der udarbejdes en række nøgletal til at følge udviklingen af tilgængeligheden i samfundet. Arbejdet med data- og nøgletalsudvikling på tilgængelighedsområdet skal være understøttet af en strategi og en plan, der kan skabe sammenhæng og fremdrift i udviklingen af datagrundlaget. Data og nøgletal kunne være andelen af tilgængelige lægepraksisser, antallet af kommuners dispensationer i byggeprojekter og antallet af kommunale handicapparkeringspladser. Nøgletallene skal vises i en åben database, der kan understøtte arbejdet med at sikre bedre tilgængelighed og monitorere udviklingen.

► **Solsikkeprogrammet skal udbredes**

Indførelsen af solsikkeprogrammet har stor betydning for mennesker med usynlige handicap og skal derfor udbredes i hele Danmark og til flere sektorer. Solsikken er en diskret måde at signalere, at man har brug for ekstra hjælp, forståelse eller tålmodighed i en offentlig situation. Solsikken giver mennesker med usynlige handicap mod på at bevæge sig ud og hjælper med at kommunikere behov på en ikke-verbal måde. Solsikken kan gøre en stor forskel i hverdagen og bidrage til bedre livskvaliteter. Derfor skal der skabes gode rammer for, at Solsikkeprogrammet i samarbejde med Videnscenter om handicap kan udbrede kendskabet til Solsikken og uddanne personale i dens betydning.

► **Udvid rimelig individuel tilpasning til flere områder**

I Danmark eksisterer der allerede regler om rimelig individuel tilpasning på arbejdsmarkedet, dagtilbud- og folkeskoleområdet. Ordningen skal udvides til andre sektorer såsom sundhedsvæsenet. Rimelig individuel tilpasning betyder, at det offentlige og private har pligt til at forsøge at indrette de fysiske rammer og tage hensyn til individuelle behov. Det kunne være tilpasset undervisning eller hjælp til at tage medicin, så mennesker med handicap har samme mulighed som andre, så længe der er en rimelig balance imellem effekten ved at fjerne barriererne og omkostningerne forbundet med tilpasningen. Samfundet bør som udgangspunkt være indrettet, så de fysiske rammer, digitale tjenester og produkter er inkluderende for alle borgere, men dette er ikke muligt fra den ene dag til den anden. I mellemtiden bør bygninger og tilbud inden for alle sektorer være omfattet af rimelig individuel tilpasning.

► **Guide til at sikre tilgængelighed til fællesskaber og aktiviteter**

For at sikre, at alle kan deltage i fællesskaber og aktiviteter er der brug for en guide, der kan hjælpe forvaltninger, skoler, foreninger mv. i at planlægge og udføre aktiviteter, så de ikke bare er fysisk tilgængelige, men også pædagogisk og socialt tilgængelige. Den fysiske tilgængelighed er vigtig, men ikke altid tilstrækkelig. Det nytter ikke noget, at man kan komme ind og være i rummet, hvis man ikke får udbytte af deltagelsen eller ikke bliver en del af fællesskabet. Pædagogisk tilgængelighed handler om at sikre, at aktiviteten er tilrettelagt og struktureret, så mennesker med kognitive handicap også får udbytte af aktiviteten. Social tilgængelighed handler om at sikre, at de sociale aspekter af en aktivitet er rammesat, så mennesker med fx psykiske handicap føler sig godt tilpas og inkluderet.

LOKALE FORSLAG

► **Kommunerne skal sikre tilgængeligheden til fællesskaber og aktiviteter**

Kommunerne skal sikre sig, at alle kan deltage i de fællesskaber og aktiviteter, der tilbydes i kommunen. Det drejer sig både om den fysiske tilgængelighed til fællesskaber, og den pædagogiske og sociale tilgængelighed. Fx skal kommunerne arbejde for, at alle dele af folkeoplysningsområdet, så vidt muligt, også har fokus på den pædagogiske og sociale tilgængelighed i forbindelse med arrangementer og aktiviteter. Og kommunerne skal understøtte det frivillige foreningsliv i at have fokus på den pædagogiske og sociale tilgængelighed. Derudover er kommunerne en vigtig aktør i forhold til lokale destinationsselskaber, og skal arbejde med turisme for alle, herunder mennesker med handicap.

DET GODE EKSEMPEL: SOLSIKKEPROGRAMMET

I Danmark lever 1 ud af 4 med et usynligt handicap. Det kan være ordblindhed, psykiske sygdomme, kroniske smerter, autisme, ADHD, demenssygdomme, hjerneskade, talehandicap, synsnedsættelse mv. Alle, der oplever at have brug for mere tid, tålmodighed og hjælp end andre, kan bruge solsikkeprogrammets produkter som fx solsikkesnoeren.

DET GODE EKSEMPEL: NORGES NATIONALE STRATEGI FOR UNIVERSEL UDFORMNING OG TILGÆNGELIGHED

Norge har siden 2009 haft en politisk strategi og handlingsplan for universel udformning og tilgængelighed. Det betyder, at der i Norge er et stort politisk fokus og mål om, at samfundet skal udformes efter universel udformning, så ingen befolkningsgrupper ekskluderes fra at kunne deltage.

Den nuværende strategi hedder Bæredygtighed og lige muligheder – et universelt udformet Norge (2021-2025). Handlingsplanen er udviklet i et samarbejde mellem otte ministerier og med input og bidrag fra interesseorganisationer, faglige organisationer og fagorganer.

DIGITALISERING UDEN FORHINDRINGER

FAKTA: DIGITALISERING MEDFØRER ØGET STØTTEBEHOV FOR MANGE MENNESKER MED UDVIKLINGSHANDICAP

I en undersøgelse udarbejdet af Lev, 'Livet med udviklingshandicap', angiver 81 pct. af pårørende til mennesker med udviklingshandicap, at personen, de støtter, er blevet mere afhængig af hjælp på grund af den øgede digitalisering. Det er ligeledes tydeligt, at alternativerne til digitale løsninger er for dårlige til, at de kan bruges i praksis. Derfor tyr mange støttepersoner derfor tyr til ulovlige alternativer for at få hverdagen til at fungere.

Digitalisering bliver i højere og højere grad benyttet som adgang og kontakt til det offentlige og private. Kontakten til offentlige services bliver digitale, togbilletter bliver digitale, og digitaliseringen bliver indgangen til vores bank.

Det er en fordel for mange mennesker med handicap, der nu har fået en adgang og en fleksibilitet, de ikke havde før. Men for andre mennesker med handicap forsvinder en mulighed for at gøre tingene selv uden hjælp, fordi de enten har svært ved det digitale eller slet ikke er digitale.

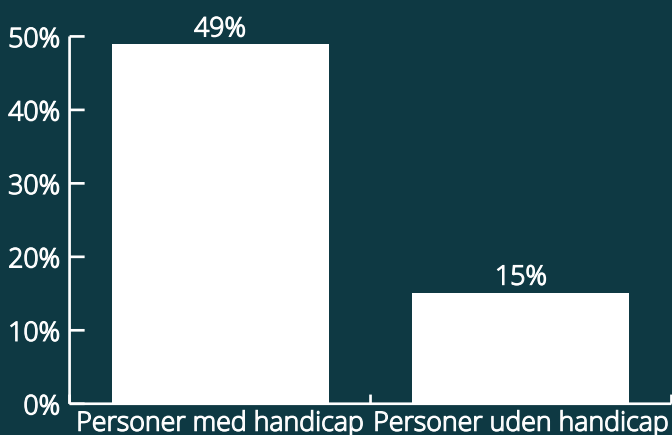
En DH-undersøgelse viser, at 49 pct. af mennesker med handicap slet ikke, eller ikke uden besvær, kan anvende digitale enheder eller løsninger som fx computer, smartphone, eboks.dk og MitID.

Til sammenligning er tallet 15 pct. blandt mennesker uden handicap. Disse digitale begrænsninger betyder blandt andet, at mennesker med handicap går glip af vigtig information såsom lægeaftaler fra det offentlige.

En stor del af personer med udviklingshandicap har store problemer med det digitale og har brug for hjælp fra pårørende eller værger til at håndtere digitale tjenester, viser en undersøgelse udarbejdet af Lev. Pårørende savner vejledning og de rette muligheder for at kunne hjælpe med det digitale. Det resulterer i, at en stor del af de pårørende dagligt bryder loven, fordi de kender pinkoden til et kreditkort til den person, de støtter og hjælper.

Digitaliseringen skal ikke være den eneste adgang til offentlige og private services. Digitaliseringen skal være en del af en vifte af muligheder, der giver adgang til fx at ansøge om ydelser, købe togbillet og bestille tid hos lægen.

FAKTA: SÅ MANGE OPLEVER BESVÆR VED AT ANVENDE DIGITALE ENHEDER ELLER LØSNINGER

49 procent af respondenterne med handicap kan ikke uden besvær anvende digitale enheder eller løsninger.

15 procent af respondenterne uden handicap kan ikke uden besvær anvende digitale enheder eller løsninger.

Kilde: Spørgeskema udsendt til DH-webpanel og DK-panel

Note: Svarfordeling for 'Person med handicap' bygger på 715 besvarelser fra DH-webpanel. Svarfordelingen for 'Personer uden handicap' bygger på 498 besvarelser fra DK-panel, hvor respondenterne har svaret, at de intet handicap eller længerevarende helbredsproblem har.

DH'S FORSLAG TIL DIGITALISERING UDEN FORHINDRINGER

► **Digitale løsninger skal udvikles efter principperne om universelt design**

Digitale løsninger skal udformes, så de kan bruges af alle. De skal leve op til universelt design og tilgængelighedskrav, så de også kan benyttes af mennesker med handicap, der bruger kompenserende hjælpemidler på telefon eller pc, eller af mennesker med handicap, der har behov for en letlæselig udgave. God digitalisering giver adgang til information og kommunikation, som ikke fandtes tidligere. Derfor er det vigtigt, at Sikkerhedsstyrelsen sørger for at stille den rette vejledning og rådgivning til rådighed for myndigheder og virksomheder i forbindelse med den nye lovgivning om tilgængelighedskrav til produkter og tjenester. Og tilgængelige digitale løsninger skal altid gå hånd i hånd med alternative løsninger for mennesker med handicap, der ikke er digitale.

► **Universelt design og webtilgængelighed skal indgå på relevante uddannelser**

Universelt design og webtilgængelighed skal indgå som et fag på de relevante videregående uddannelser. Det er vigtigt, at det bliver helt naturligt at tænke digitale løsninger for alle. Derfor skal viden om universelt design og tilgængelighed være til stede hos alle studerende, der fremover skal være med til at skabe digitale løsninger. Det vil også være med til at sikre, at de løsninger, virksomheder og offentlige myndigheder anskaffer sig, lever op til krav om tilgængelighed. Lettere tilgængelige digitale løsninger vil gavne alle, men især mennesker med kognitive handicap.

► **Den rette hjælp og støtte skal stilles til rådighed**

Digitale løsninger skal laves så simple, at de er nemme at bruge. De mennesker, der har udfordringer, men ved rette hjælp og støtte kan benytte digitale løsninger, skal have denne hjælp og støtte stillet til rådighed. Det kan være ved at lade DH's medlemsorganisationer hjælpe, eller ved at give pårørende mulighed for at hjælpe, hvis det er det, man ønsker. Derudover skal der være klare retningslinjer for, hvad man som pårørende må hjælpe med.

► **Skift fokus fra digitaliseringen til tjenesten, den giver adgang til**

Når der udvikles nye digitale løsninger, skal fokus flyttes fra den digitale løsning til den tjeneste eller service, den giver adgang til. Der skal tænkes i, hvordan man får adgang til en service i stedet for i it-projekter. Digitale løsninger kan være en måde at få adgang til en service, men må aldrig stå alene. Der skal også være andre måder, der giver adgang til tjenesten. Det kan være en mulighed for at ringe eller møde personligt op.

Et eksempel kan være anmodning om sygedagpenge i kommunen. Her er anmodning om sygedagpenge den offentlige service. Og der skal være flere måder at anmode om sygedagpenge på. De fleste vil vælge den digitale løsning, men nogle vil have behov for at vælge en anden løsning, og den skal også stilles til rådighed på lige fod med den digitale løsning. Der skal laves en strategi for, hvordan vi skaber flere adgange til de tjenester, der i dag primært har en digital indgang, så alle – også mennesker, der ikke er digitale – får en ligeværdig adgang til private og offentlige tjenester.

► **Der skal skabes bedre adgang til betaling med kontanter eller udvikling af alternativ til kontanter**

Der skal nedsættes en tværgående projektgruppe med fx Erhvervsministeriet, Indenrigsministeriet, Finans Danmark og DH, der skal arbejde på at finde et alternativ til kontanter. Projektgruppen inddrager andre relevante parter som fx Ældre Sagen, Rådet for socialt udsatte, Nationalbanken, Transportministeriet, Dansk Erhverv og Copenhagen Fintech i arbejdet. Projektgruppen skal danne sig et overblik over de nuværende erfaringer, både nationalt og internationalt. Baseret på disse erfaringer og brugerinddragelse skal projektgruppen udvikle en langsigtet teknologisk løsning, der kan fungere som alternativ til kontanter. Desuden bør der findes en løsning på at skaffe bedre adgang til at betale med kontanter på den korte bane.

► **TV-udsendelser skal være tilgængelige (adgang til TV-medier)**

Der skal skabes bedre tilgængelighed til TV-udsendelser for mennesker med handicap. Derfor skal tilgængelighedskravene i public service-aftalerne skærpes, og der skal ske en løbende udvikling hos DR og TV2's tilgængelighedstjenester og generelle tilgængelighed til digitale platforme. Public service-aftalerne skal udarbejdes med inddragelse af handicaporganisationerne.

Derudover skal private TV-udbydere som eksempelvis TV 3 og TV 2's andre kanaler også forbedre tilgængeligheden på deres kanaler, jf. krav til private udbydere fra EU-direktivet om audiovisuelle medier ("AVMS-direktivet"). For at sikre, at der sker en positiv udvikling, skal der nedsættes et advisory board med repræsentanter fra handicaporganisationerne. Boardet skal klæde Radio- og TV-nævnet på til at kunne vurdere de private udbyderes handlingsplaner. Derudover skal advisory boardet bidrage med erfaringer og viden fra handicaporganisationerne.

LOKALE FORSLAG

► **Kommunernes hjemmesider skal være tilgængelige**

Mange kommunale hjemmesider er ikke tilgængelige for mennesker med handicap. Der findes en lov om webtilgængelighed, der stiller krav om, at offentlige myndigheders hjemmesider skal være tilgængelige. Den gælder også for kommunale hjemmesider. Kommunerne skal skrive krav om tilgængelighed til hjemmesider ind i kommunens indkøbs-, udbuds- eller kommunikationspolitik alt efter kommunens organisering. Kommunerne kan få et overblik over, hvorvidt deres hjemmeside er tilgængelig ved at få lavet en tilgængelighedstest af den nuværende hjemmeside af private tilgængelighedsrådgivere. Desuden kan de få råd og vejledning om tilgængelighed hos Digitaliseringsstyrelsen.

//

JEG FØLER MIG SOM EN IDIOT

Jeg føler mig som en idiot, fordi jeg ikke kan det der med de digitale platforme.

Folk tror altid, at det kun er ældre mennesker, der har svært ved det digitale. Jeg skal hilse og sige, at det kan yngre folk som mig også have.

Jeg ser mine mails, men læser højst halvdelen af hver mail. Så der er aftaler, jeg går glip af.

Hvis jeg vil købe noget på nettet, kan jeg blive i tvivl om, hvad jeg har købt, fordi jeg ikke kan finde ud-knappen på hjemmesiden. Og så kommer der måske et par sko eller noget andet hjem til mig nogle dage senere.

Min mand og min støttekontaktperson er meget vigtige for mig i den digitale verden.

- Trine Parelus, 37 år.
Cand. Mag. i sprogpsykologi.
Førtidspensionist grundet en hjerneblødning.

TRE SPOR MOD DIGITALISERING UDEN FORHINDRINGER

DH mener, der er behov for tre forskellige spor:

1. Digitalisering skal leve op tilgængelighed og målene i universelt design – så flest muligt kan være digitale
2. Der skal tilbydes den rette hjælp og støtte til digitalisering for mennesker, der kan blive digitale
3. Der skal tilbydes alternative løsninger til offentlige og private services til mennesker, der ikke kan blive digitale.

GOD OG TRYK TRANSPORT FOR ALLE

ASSISTANCE I LUFTHAVNE

God og tilgængelig kollektiv trafik er vigtig for, at mennesker med handicap kan leve et aktivt liv og være en del af fællesskabet. I lufthavne kan man fx få assistance, hvis man har brug for hjælp til at komme til og fra flyet. Eller hvis man har brug for hjælp til at komme ombord i flyet.

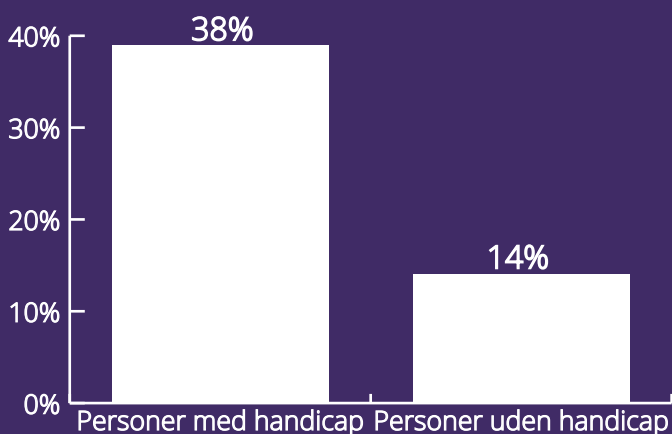
God og tilgængelig kollektiv trafik er vigtig for, at mennesker med handicap kan leve et aktivt liv og være en del af fællesskabet. Muligheden for at kunne benytte kollektiv trafik har betydning for, om man kan tage en uddannelse, komme på arbejde, dyrke fritidsaktiviteter og være sammen med venner og familie.

Derfor er det vigtigt, at man kan rejse spontant og selvstændigt med kollektiv trafik eller benytte særlige kørselsordninger, hvis den generelle kollektive trafik ikke er en mulighed. Et eksempel på at sikre bedre tilgængelighed er, at mange transportoperatører har valgt at tilslutte sig Solsikkeprogrammet, der signalerer, at man kan have brug for ekstra hjælp, forståelse eller tålmodighed i en offentlig situation. Næste skridt er at få alle med ombord.

Mennesker med handicap oplever i langt højere grad problemer med at benytte offentlig transport end mennesker uden handicap. Blandt mennesker med handicap svarer 38 pct., at de slet ikke benytter, ikke kan benytte eller ikke uden besvær kan benytte offentlig transport. Det er ikke kun mennesker med fysiske handicap, der oplever udfordringer, også personer med psykiske, sensoriske og kognitive handicap oplever i lige så høj grad udfordringer ved at benytte offentlig transport.

I en rundspørge om kollektiv trafik udarbejdet af Danske Handicaporganisationer svarer mennesker med handicap, at udfordringerne i forbindelse med at tage tog og bus drejer sig om alt fra at købe billet, komme rundt på stationen og komme på og af det pågældende transportmiddel. Derudover viser undersøgelsen, at barriererne i kollektiv trafik gør, at mange bliver ensomme, besøger familie mindre og deltager i færre fritidsaktiviteter.

FAKTA: SÅ MANGE KAN SLET IKKE ELLER IKKE UDEN BESVÆR BENYTTÉ OFFENTLIG TRANSPORT

38 procent af respondenterne med handicap kan slet ikke eller ikke uden besvær benytte offentlig transport.

14 procent af respondenterne uden handicap kan slet ikke eller ikke uden besvær benytte offentlig transport.

Note: Personer med handicap er beregnet som et vægtet gennemsnit ud fra svarfordelingen for personer med større psykisk, mindre psykisk, større fysisk og mindre fysisk.

Kilde: Vives rapport "Mennesker med handicap - hverdagsliv og levevilkår 2020" samt DH's egne beregninger.

DH'S FORSLAG TIL GOD OG TRYK TRANSPORT FOR ALLE

► Kollektiv trafik skal leve op til principperne om universelt design

Der skal stilles krav om, at indkøb af nyt materiel og anlæg i den kollektive trafik skal leve op til principper og målsætninger i universelt design. Det gælder ved indkøb af nye tog, anlæggelse eller fornyelse af stationer og perroner og ved indkøb af nyt rejseplan- eller billetsystemer. Det gælder også i forbindelse med indkøb af nye busser, hvor det er vigtigt, at kommuner og trafikelskaber indkøber busser med elektriske ramper.

► Vejledning til trafikoperatører om universelt design

Der skal stilles den rette vejledning til rådighed til trafikoperatører, rederier og andre udbydere af offentlig transport om universelt design og tilgængelighed. Det gælder også for indretning af færger, hvor DH især ser, at der mangler viden og vejledning på området. Her bør alle aktører involveret i processen med produktionen få den rette viden til at kunne godkende tegninger af nye færger og sikre, at de lever op til principperne og målsætninger i universelt design. På andre områder er der behov for at undersøge, hvordan denne vejledning bedst stilles til rådighed. Denne undersøgelse kan foregå i samarbejde med trafikoperatørerne mv. Det er vigtigt, at vejledningen forholder sig til alle handicapter: Fysisk, psykisk, kognitiv og sensorisk handicap.

► Ambitiøs og langsigtet plan for en tilgængelighedspulje på jernbaneområdet

Der skal udarbejdes en langsigtet plan for tilgængelighedspuljen i Infrastrukturplanen 2035. Tilgængelighedspuljen giver mulighed for at igangsætte langsigtede projekter for jernbanen og sikre en mere tilgængelig togtransport for mennesker med handicap. Initiativerne i tilgængelighedspuljen skal tænkes sammen med nye investeringer og fornyelser på jernbanen og i andre projekter i Infrastrukturplanen. Det kunne være puljen om fornyelse og vedligehold af jernbanen, som kan indeholde projekter med perronændringer. Og initiativerne skal tilgodese alle handicapgrupper.

► Bedre individuel handicapkørsel

Den individuelle handicapkørsel skal forbedres, så rammelovgivningen på området omfatter en bredere målgruppe og tilbyder en mulighed for flere antal ture. Det er problematisk, at blandt andre mennesker med kognitive handicap ikke er omfattet af kørselsordningen. Derudover er der nogle brugere af ordningen, der har behov for mere end 104 ture, hvilket svarer til, at man kan komme ud og hjem én gang om ugen. Nogle kommuner har udvidet målgruppen og/eller antal ture, men der er stadig behov for, at flere gør det. Denne mulighed vil opstå ved en ændring i lovgivningen. Desuden skal det i samarbejde med trafikelskaberne sikres, at chaufførerne er uddannet til at sikre en god og tryk tur for passagererne.

► EU's passagerrettigheder skal sikre bedre forhold for mennesker med handicap

De danske politikere og embedsmænd skal arbejde for, at der i den kommende revision af EU-forordningerne om passagerers rettigheder bliver sikret en forbedring af rettigheder for mennesker med handicap. Passagerrettighederne omhandler fx ret til assistance, ret til ikke at blive afvist på grund af handicap og findes på alle transportområder: Bus, jernbane, fly og søfart. Der er desuden behov for at sikre, at buspassagerers rettigheder også kommer til at gælde, hvor den planlagte kørsel er under 250 km.

LOKALE FORSLAG

➤ **Kommunerne skal forbedre deres individuelle handicapkørsel**

Alle kommuner bør udvide målgruppen og antallet af ture for individuel handicapkørsel. Lovgivningen på området er en rammelovgivning og giver hermed kommunerne, der visiterer til ordningen, mulighed for at udvide målgruppen til fx også at omfatte mennesker med kognitive handicap og antallet af ture. Måske kan erfaringer fra de kommuner, der udbyder flere ture og/eller en bredere målgruppe, bruges som eksempel på, at det godt kan lade sig gøre.

DET GODE EKSEMPEL: S-TOGSLINJERNES FARVE- OG BOGSTAVSSYSTEM

Systemet med farve- og bogstavkombinationerne på S-togslinjerne i Danmark er et eksempel på en god tilgængelighedsstrategi i den kollektive transportsektor. Dette design går ud på at gøre rejseoplevelsen mere brugervenlig, ikke kun for passagerer med kognitive handicap, men for alle.

Ved at kombinere farver og bogstaver skabes et visuelt intuitivt system. Farverne muliggør tydelig adskillelse mellem de forskellige linjer og gør det lettere for dem, der har udfordringer, med læsning eller har behov for visuelle retningslinjer. Samtidig supplerer bogstaverne farverne og sikrer en navigationsmåde, der også er gavnlig for farveblinde passagerer eller dem, der af andre årsager har vanskeligheder med farveidentifikation.

Denne tilgang stræber ikke blot efter at imødekomme passagerer med kognitive handicap, men er en del af en større strategi for tilgængelighed. Formålet er at skabe et brugervenligt transportsystem for alle rejsende, uanset eventuelle begrænsninger. Det er et eksempel på universelt design, der imødekommer en bred vifte af passagerers behov for en letforståelig og intuitiv rejseoplevelse.

//

JOHN BRYDER REGLERNE, NÅR HAN TAGER TOG

På Vesterport Station tog jeg elevatoren ned på perronen.

Der var ingen ledelinjer, så jeg måtte mærke mig frem helt ude ved kanten med min blindestok og trække den hurtigt tilbage, da toget kom.

Det må man ellers ikke. Men hvad skal man gøre?"

- John Heilbrunn, 71 år
uddannet jurist og blindfødt.

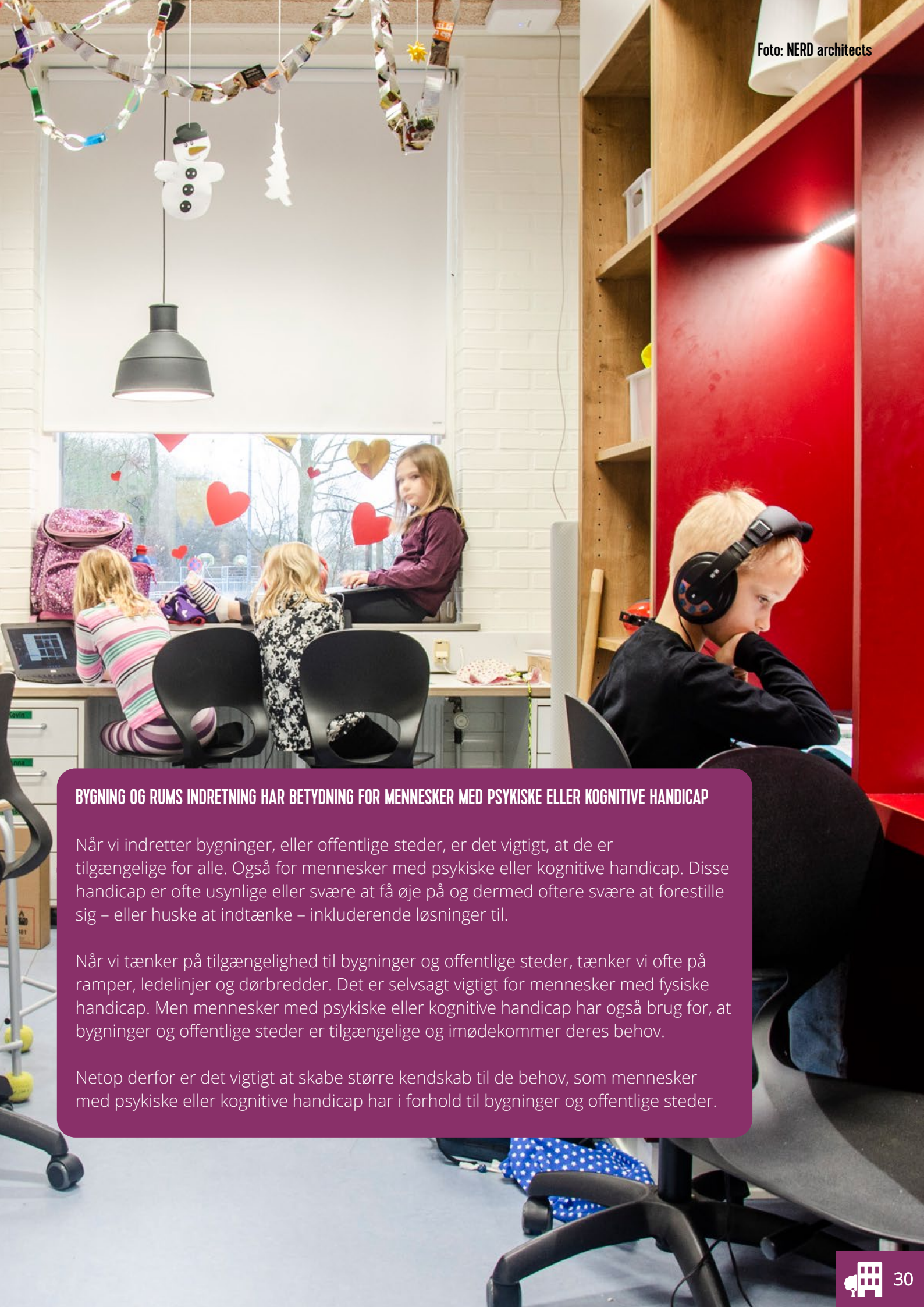
DET GODE EKSEMPEL: REDERIERNES STANDARD FOR TILGÆNGELIGHED PÅ PASSAGERSKIBE

Rederierne har udarbejdet en standard for tilgængelighed, som kan anvendes, når der skal bygges nye færger. Denne standard blev lavet i forbindelse med, at EU's passagerrettigheder for skibspassagerer trådte i kraft.

BYGNINGER OG NATUR SKAL VÆRE FOR ALLE

BYGNING OG RUMS INDRETNING HAR BETYDNING FOR MENNESKER MED PSYKISKE ELLER KOGNITIVE HANDICAP

Når vi indretter bygninger, eller offentlige steder, er det vigtigt, at de er tilgængelige for alle. Også for mennesker med psykiske eller kognitive handicap. Disse handicap er ofte usynlige eller svære at få øje på og dermed oftere svære at forestille sig – eller huske at indtænke – inkluderende løsninger til.

Når vi tænker på tilgængelighed til bygninger og offentlige steder, tænker vi ofte på ramper, ledelinjer og dørbredder. Det er selvsagt vigtigt for mennesker med fysiske handicap. Men mennesker med psykiske eller kognitive handicap har også brug for, at bygninger og offentlige steder er tilgængelige og imødekommer deres behov.

Netop derfor er det vigtigt at skabe større kendskab til de behov, som mennesker med psykiske eller kognitive handicap har i forhold til bygninger og offentlige steder.

I størstedelen af vores liv er vi i det byggede miljø. Vi bor i hus eller lejlighed, vi arbejder eller uddanner os, mens vi opholder os i bygninger, vi køber ind i supermarkeder, vi går til fritidsaktivitet i byggede anlæg – både inde og ude, vi går til læge, og vi transporterer os selv på anlagte veje og stier mellem disse bygninger. Det byggede miljø omfatter alle bygninger, byrum og anlægsprojekter i naturen.

Adgangen til det byggede miljø er en forudsætning for at kunne leve, bo og deltage i samfundets aktiviteter. I dag møder mennesker med handicap stadig barrierer i det byggede miljø. Det gælder både mennesker med fysisk, psykisk, kognitivt og sensorisk handicap. 64 pct. af mennesker med handicap kan slet ikke eller ikke uden besvær komme ind og rundt i bygninger som fx butikker, sundhedscentre, lægehuse, offentlige kontorer mm. 58 pct. af mennesker med handicap kan ikke uden besvær bevæge sig rundt i den by, de bor i.

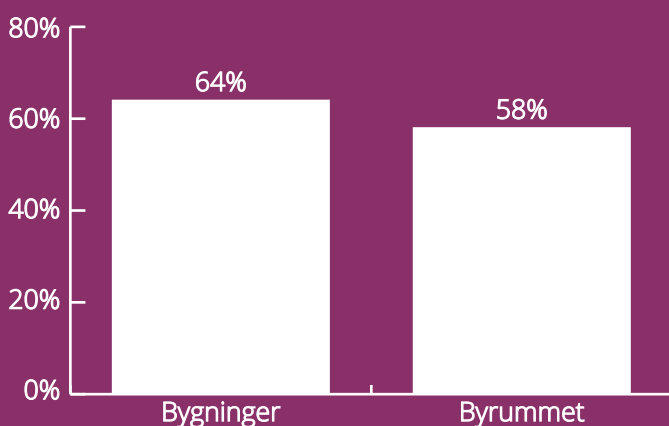
Udover fysiske barrierer som fx manglende elevatorer, ujævn belægning, for høje kantsten og tunge døre, så er der også psykiske, sensoriske og sociale barrierer. Det kan være vildledende eller manglende skiltning og information, for mange mennesker i små rum med dårlig akustik og ingen mulighed for at kunne trække sig tilbage.

En DH-undersøgelse viser, at begrænset adgang til det byggede miljø isolerer og øger ensomheden for mennesker med handicap, fordi man blandt andet ser familie og venner mindre end ønsket. Samtidig er adgangen til især kulturelle tilbud og arrangementer begrænset på grund af forhindringer ved bygninger og i byrummet.

Hvis alle skal have mulighed for at tage en uddannelse og blive en del af arbejdsmarkedet, er vi nødt til at bygge og indrette det byggede miljø langt bedre. Det kræver, at byggebranchens aktører har et bredt brugerperspektiv og inddrager mennesker med handicap – både fysiske, sensoriske, psykiske og kognitive – i byggeprocessen.

I dag er en stor del af de ældre bygninger ikke tilgængelige for mennesker med fysiske handicap, men det gælder også for mennesker med psykiske, kognitive og sensoriske handicap. Disse handicap er ofte usynlige eller svære at få øje på og dermed oftere svære at forestille sig eller huske at indtænke i det byggede miljø.

FAKTA: SÅ MANGE OPLEVER BESVÆR VED AT KOMME IND OG RUNDT I BYGNINGER OG BYRUMMET

64 procent af respondenterne med handicap kan ikke uden besvær komme ind og rundt i bygninger alle benytter.

58 procent af respondenterne med handicap kan ikke uden besvær bevæge sig rundt i den by, de bor i.

Kilde: Spørgeskema udsendt til DH-webpanel juni 2023

Note: På baggrund af 715 besvarelser.

DH'S FORSLAG TIL BYGNINGER OG NATUR FOR ALLE

- ▶ **Lovgivning om det byggede miljø skal forholde sig til mennesker med handicap**
Bygningsreglementet og planloven skal tage udgangspunkt i universelt design som grundlæggende princip og menneskesyn. Afsættet skal være, at mennesker er forskellige. Lovgivningen på området skal forholde sig til, at alle mennesker uanset funktionsniveau skal kunne navigere, orientere sig og anvende faciliteterne i det byggede miljø. Det gælder alt fra butikker til fortove til venteværelset hos lægen. Og det gælder for alle typer af funktionsnedsættelse fra fysisk og sensorisk til kognitiv og psykisk.
- ▶ **National overvågning af bygningsreglementet**
Data om overholdelse af bygningsreglementet skal samles i et nationalt monitoreringsværktøj, så udviklingen på området kan følges. I dag behandler kommunerne ansøgninger om byggetilladelser, giver dispensationer og udfører stikprøvekontrol af byggeprojekter. Men der er ingen national overvågning af kommunernes praksis og mulighed for at følge, hvor tit der gives dispensation. En undersøgelse fra Statens Byggeforskningsinstitut viser, at Danmark generelt har meget lidt kontrol med overholdelse af bygningsreglementet sammenlignet med andre lande.
- ▶ **Genindfør tilgængelighedspuljen**
Det skal være muligt for små erhvervsdrivende og offentlige institutioner at søge om tilskud til tilgængelighedsforbedringer igennem en tilgængelighedspulje. Bolig- og Planstyrelsen har siden 2007 administreret en tilgængelighedspulje med det formål at sikre, at der løbende arbejdes med tilgængelighedsforbedringer, så mennesker med handicap kan deltage i alle dele af samfundslivet på lige fod med andre. Tilgængelighedspuljen blev ikke forlænget i 2021. I dag har flere kommuner en tilgængelighedspulje, der administreres og forvaltes meget forskelligt.
- ▶ **Tilgængelighedsrådgiver skal kobles til store byggeprojekter**
Det skal være et krav, at en tilgængelighedsrådgiver tilknyttes store bygge- og anlægsprojekter. Det skal medvirke til, at vi undgår add-on løsninger til alle sidst i byggeprocessen, og at vi undgår, at mennesker med handicap ikke bliver inddraget fra start af. Tilgængelighedsrådgiveren skal have viden om alle typer af handicap fra fysisk og sensorisk til kognitiv og psykisk.
- ▶ **Der skal være undervisning i universelt design på uddannelser inden for byggebranchen**
Der skal indføres obligatoriske fag i universelt design på arkitekt-, bygningskonstruktør- og landskabsarkitektstudiet. Så de kommende aktører i byggebranchen får indblik i principperne i universelt design og en bredere forståelse af brugerne, herunder en forståelse af at tilgængelighed ikke kun drejer sig om mennesker med fysisk handicap.
- ▶ **Gratis vejledning og rådgivning om universelt design**
Der skal tilbydes gratis vejledning og rådgivning til blandt andre bygherrer om tilgængelige løsninger i byggeri og oplysning omkring universelt design fra en offentlig styrelse eller forskningsinstitut. Statens Byggeforskningsinstitut (SBI) tilbød før 2018 gratis ekspertrådgivning og konsulentbistand inden for universelt design og tilgængelighed for mennesker med handicap i byggeri og udearealer. Vejledningen og rådgivningen skal hjælpe med alt fra lovgivning i bygningsreglementet til belysning, akustik, syns- og sanseindtryk, wayfinding, hvilerum og mulighed for tilbagetrækning.

➤ **Menneskeskabte tiltag i naturen skal bygges efter universelt design**

Menneskeskabte bygge- og anlægsprojekter skal bygges efter grundprincipperne i universelt design. En DH-undersøgelse viser, at mennesker med handicap gerne vil være mere friluft aktive, men begrænses af dårlige fysiske rammer. Det kan være på grund af trapper, bakker eller bomme, der spærrer, samt dårligt underlag på stier, veje og fortove. Det er et stort problem, fordi det videnskabeligt er bevist, at det at være i natur har en sundhedsfremmende effekt for mennesker.

➤ **Universelt design skal være fundamentet i en ny national arkitekturpolitik**

Mennesker med handicap og universelt design skal tænkes ind i en ny national arkitekturpolitik. I DH ser vi arkitektur som en vigtig del af løsningerne på at sikre ligeværdige muligheder for alle og skabe inkluderende fællesskaber i fremtiden. Arkitekturen er med til at sætte barren for, hvem der inkluderes og ekskluderes i samfundet.

LOKALE FORSLAG

➤ **Den rette information om brugerrepræsentantens rolle**

Det er vigtigt at inddrage mennesker med forskellige handicap ved nybyggeri og ombygning, da de også er brugere af bygningen eller anlægget. Det kan ske med brugerrepræsentanter, der repræsenterer en gruppe af mennesker med handicap. Brugerrepræsentanter skal være godt klædt på for at kunne repræsentere mennesker med handicap i inddragelsesprocessen i bygge- og anlægsprojekter. Både bygherre og brugerrepræsentant skal have en klar defineret forventning om, hvad brugerrepræsentantens rolle er, og hvad en brugerrepræsentant ikke kan bruges til. Det kræver, at brugerrepræsentant og bygherre har den rette information om brugerrepræsentantens rolle.

➤ **Udbredelse af universelt design til bygherrer**

DH-afdelingernes kendskab til universelt design skal styrkes, og der skal udarbejdes materiale, som DH-afdelingerne kan anvende i deres politiske arbejde med at påvirke lokale bygherrer til at bygge efter principperne og målene for universelt design. Det kan være igennem information om universelt design udarbejdet af DH eller Bevida Fonden, som fx pjecen 'Bygninger og offentlige rum for alle – også for mennesker med psykiske eller kognitive handicap' udarbejdet af DH.

➤ **Kommunerne skal forholde sig til tilgængelighed i deres lokalplaner**

Kommunerne skal forholde sig til tilgængelighed for mennesker med handicap i deres lokalplaner og arkitekturplaner. Det kan være ved at indrette byområder efter principperne og målsætningerne i universelt design. Det er lovpligtigt for kommunerne at udarbejde lokalplaner for deres områder.

➤ **Kommunerne skal være aktive brugere af God Adgang**

Alle kommuner og regioner bør blive medlem af God Adgang. På www.godadgang.dk registreres adgangsforholdene af bygninger og rekreative udearealer, så det er lettere for borgere og gæster med handicap at planlægge et besøg. Et medlemskab af God Adgang sikrer faglig sparring og konkret rådgivning om, hvordan tilgængeligheden kan forbedres i kommunen. I dag er godt 30 kommuner medlem af God Adgang, og i Region Hovedstaden er alle sundhedsbehandlere også medlem af ordningen.

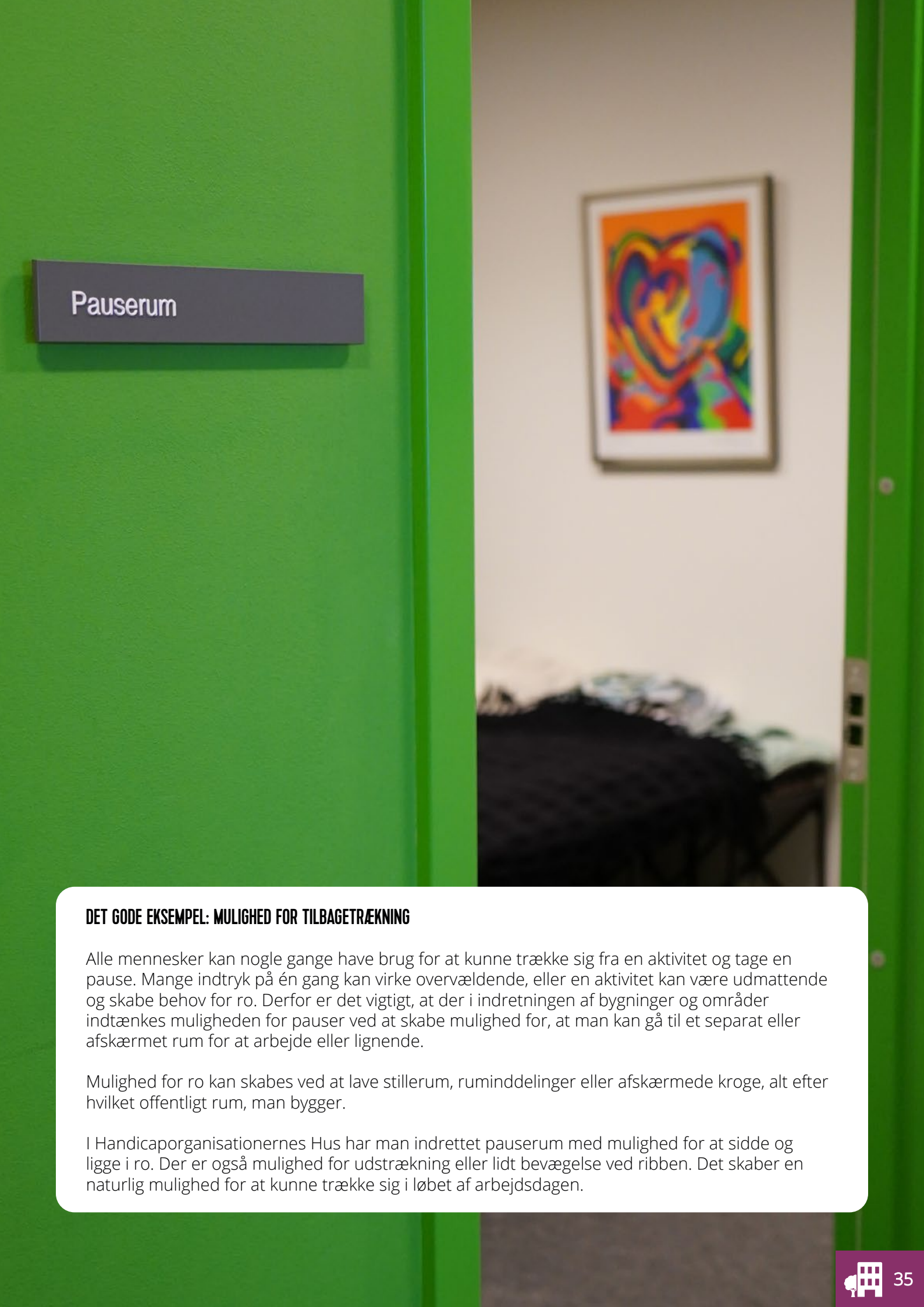

//

MAN FØLER SIG SOM ET ANDENRANGSMENNESKE

På nogle museer og gallerier skal man benytte bagindgangen for at komme ind. Jeg har været tvunget til at stå udenfor et galleri for at se den kunst, jeg interesserer mig for. Det er virkelig diskriminerende. Man føler sig som et andenrangs menneske. Politikerne siger, at København skal være for alle, men der sker ikke noget.

- Peder Stausholm, 64 år
grafiker med cerebral parese.

Pauserum

DET GODE EKSEMPEL: MULIGHED FOR TILBAGETRÆKNING

Alle mennesker kan nogle gange have brug for at kunne trække sig fra en aktivitet og tage en pause. Mange indtryk på én gang kan virke overvældende, eller en aktivitet kan være udmattende og skabe behov for ro. Derfor er det vigtigt, at der i indretningen af bygninger og områder indtænkes muligheden for pauser ved at skabe mulighed for, at man kan gå til et separat eller afskærmet rum for at arbejde eller lignende.

Mulighed for ro kan skabes ved at lave stillerum, ruminddelinger eller afskærmede kroge, alt efter hvilket offentligt rum, man bygger.

I Handicaporganisationernes Hus har man indrettet pauserum med mulighed for at sidde og ligge i ro. Der er også mulighed for udstrækning eller lidt bevægelse ved ribben. Det skaber en naturlig mulighed for at kunne trække sig i løbet af arbejdsdagen.

DANSKE HANDICAPORGANISATIONER

Danske Handicaporganisationer (DH) er det fælles talerør for de danske handicaporganisationer. DH repræsenterer mennesker med alle typer af handicap - fra hjerneskade og gigt til udviklingshandicap og sindslidelse. DH arbejder for, at mennesker med handicap kan leve et liv ligesom alle andre:
Deltage, bidrage og være en del af fællesskabet.

**NØDVENDIGT FOR NOGLE
GODT FOR ALLE**

DANSKE HANDICAPORGANISATIONER